

KAPITEL 4 / CHAPTER 4⁴
**ANALYSIS OF INTERNATIONAL DOCUMENTS ON MIGRANTS'
EDUCATION AND LEARNING**

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-31-00-016

Вступ

Міграційні потоки в світі є доволі потужними і зростають з кожним роком, причому причини міграції – різні: переслідування, конфлікт, насилля, порушення прав людини та події, що серйозно порушували громадський порядок. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) у 2019 р. налічувалося понад 70 млн мігрантів, а у 2022 р. ця цифра збільшилася вже до 108,4 млн осіб [7]. Таке різке збільшення чисельності мігрантів у всьому світі актуалізувало питання надання їм матеріально-фінансової та соціально-гуманітарної допомоги, а також здійснення досліджень міграційних процесів та можливостей їх успішної інтеграції в суспільство приймаючих їх країн.

Варто зауважити, що при аналізі міграційних процесів дослідники переважно звертають свою увагу на «вигодах, ризиках і втратах, які міграційні потоки привносять до країни спрямування» [1].

Такі гуманітарні питання, як освіта мігрантів та їх інтеграція в нове суспільство через навчання та освіту, часто залишаються поза увагою науковців. Тим більше, що країни, які приймають мігрантів, при розробленні законодавчих і нормативних документів приділяють увагу питанням, що допомагають максимізувати соціально-економічні вигоди та мінімізувати втрати від міграції, залишаючи освітні питання для вирішення «на потім». Проте багато країн світу, які приймають мігрантів, набули достатнього досвіду з їх успішної інтеграції, у тому числі й через освіту. Крім того, у своїй діяльності ці країни керуються законодавчим і нормативно-правовим забезпеченням, розробленим на основі міжнародних документів.

З огляду на зазначене, доцільним видається аналіз міжнародних документів з освіти мігрантів, якими керуються в своїй освітній політиці уряди країн, що їх

---

⁴*Authors: Babushko Svitlana*

приймають, для забезпечення їх адаптації та подальшої інтеграції в нове суспільство через освіту.

4.1. Термінологія

У статті використовується термін «мігранти» як найбільш узагальнюючий, що охоплює біженців, шукачів притулку, осіб, що повернулися, осіб без громадянства, переміщені особи та інші вразливі категорії. Проте у багатьох міжнародних документах найчастіше використовується термін «refugee», що в дослівному перекладі означає «біженець», і під яким мається на увазі особа, що змушена залишити своє постійне місце проживання через низку несприятливих об'єктивних чинників: війну, насилля, переслідування тощо.

4.2. Порядок денний в області сталого розвитку до 2030 року

Насамперед, варто згадати, що країни світу нині у своїй діяльності керуються Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» (англ. – *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*), ухвалену 25 вересня 2015 р. В цьому документі викладено план дій до 2030 р., метою якого є виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку. Одна із глобальних цілей сталого розвитку, а саме ЦСР 4, стосується забезпечення всеохоплючої та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж життя для всіх [3].

Питання освіти мігрантів, у тому числі біженців і переміщених осіб, є одним із пріоритетних напрямів діяльності Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), зокрема з метою формування переносних знань і навичок, які б сприяли відновленню життя мігрантів та їх спільнот у приймаючій їх країні.

4.3. Стратегія освіти 2012-2016

Один із ключових документів, розроблених під егідою УВКБ ООН, є Стратегія освіти 2012-2016 (англ. Education Strategy 2012-2016), розроблена на основі Конвенції про біженців 1951 року (англ. 1951 Refugee Convention) та відповідних документах з прав людини. УВКБ ООН вбачає в освіті та навчанні ефективний інструмент захисту та добробуту для мігрантів, що й відображено в цій освітній стратегії.

У Стратегії освіти зацентровано на забезпеченні надання освіти для мігрантів не як периферійної окремої послуги, а як основного компонента мандату УВКБ ООН із захисту та довгострокових рішень. Якісна освіта, завдяки якій формуються відповідні навички та знання, дозволяє мігрантам жити здоровим, продуктивним життям і розвивати навички самозабезпечення.

В документі зазначено, що нині багато мігрантів не мають доступу до якісної освіти, яка б забезпечувала їм фізичний захист і розвиток особистих можливостей. Це особливо стосується маргіналізованих груп, включаючи дітей і молодих людей з фізичними та когнітивними вадами; учнів старшого віку, які мають пропущені роки навчання через міграцію. Крім того, мігранти також можуть бути маргіналізовані за ознаками статі, етнічного походження, мови та бідності [6].

Зважаючи на викладене, УВКБ ООН визначає пріоритетні завдання на 2012-2016 рр., зокрема:

- забезпечити доступ до початкової освіти 3 млн дітям з родин мігрантів-біженців;
- розширити доступ до середньої освіти для 1 млн осіб молодого віку;
- забезпечити безпечні школи і навчальне середовище для усіх молодих учнів;
- надати 70% дівчатам і хлопцям з родин мігрантів-біженців якісну освіту в початковій школі;
- забезпечити навчання педагогічного персоналу з отриманням професійної

кваліфікації для 89% учителів;

- забезпечити для 40% молодих осіб чоловічої та жіночої статі можливості неформальної освіти і навчання;
- збільшити на 100% чисельність студентів вищої школи;
- сприяти отриманню дошкільної освіти 500 тис. дітьми віком від 3 до 5 років;
- збільшити рівень функціональної грамотності серед дорослих мігрантів-біженців на 50% [6].

Для виконання поставлених завдань УВКБ ООН залучає партнерів, зокрема з метою:

- розвивати міцні робочі зв'язки з міністерствами освіти на національному та локальному рівнях;
- посилювати спроможності національних партнерів і персоналу та забезпечувати, щоб усі партнери мали досвід роботи в освіті та належні професійну кваліфікацію;
- збирати та керувати даними таким чином, щоб освітні програми для мігрантів-біженців контролювалися, оцінювалися на їх якість, інклюзивність та ефективність, а також покращувалися;
- долучатися до інноваційного використання інформаційних і комунікаційних технологій для розширення освітніх можливостей як у формальній, так і в неформальній освіті [6].

Таким чином, у Стратегії окреслено головні завдання та види діяльності, які відображають, що пріоритетною діяльністю УВКБ ООН є отримання якісної освіти мігрантами-біженцями, яка, на його думку, є дієвим інструментом їх захисту.

4.4. Інчхонська декларація та Освіта 2030: Рамкова програма дій

Тому, не дивно, що УВКБ ООН було учасником розроблення «Порядку денного в області сталого розвитку на період до 2030 року», зокрема

формулювання ЦСР. Варто відзначити, що УВКБ ООН активно долучилося до планування та реалізації ЦСР 4 на глобальному рівні щодо отримання якісної освіти та можливості навчання упродовж життя для всіх [5]. Так, спільно із іншими агентствами ООН та Світовим банком, УВКБ ООН було одним із організаторів Всесвітнього освітнього форуму в Інчхоні (Південна Корея) у травні 2015 р. Його експерти брали участь у розробленні стратегічних міжнародних документів: «Інчхонська декларація» (англ. – Incheon Declaration) та «Освіта 2030: Рамкова програма дій» (англ. – Education 2030: Framework for Action). Отже, саме ці два документи лягли в основу діяльності УВКБ ООН для досягнення ЦСР 4.

Інчхонська декларація є політичним документом про зобов'язання щодо ЦСР 4. У пункті 11 акцентовано на стурбованості людства питаннями освіти в умовах кризи та можливості отримання освіти для мігрантів-біженців. Зокрема, зазначається зобов'язаність «розвивати більш інклюзивні, чутливі та стійкі системи освіти для задоволення потреб дітей, молоді і дорослих у цих контекстах, у тому числі внутрішньо переміщених осіб та біженців» [2].

Натомість, «Освіта 2030: Рамкова програма дій» є, за своєю сутністю, програмою, що регламентує конкретні практичні дії та заходи з досягнення намічених цілей. В ній визначено керівні принципи та підходи, а також орієнтовні стратегії для кожного із семи окреслених завдань і трьох засобів реалізації для досягнення ЦСР 4 [2].

Усі завдання, що зазначені в «Освіті 2030: Рамкова програма дій», мають відношення до освіти в надзвичайних ситуаціях, а отже, і до мігрантів-біженців. Однак, завдання 4.5. безпосередньо торкається питання справедливості та заходів із забезпечення освіти для вразливих груп: «До 2030 року ліквідувати гендерну нерівність в освіті та забезпечити рівний доступ до всіх рівнів освіти та професійної підготовки для вразливих верств населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями, корінних народів та дітей в уразливих ситуаціях» [5].

4.5. Освіта біженців 2030: стратегія для інклюзії біженців

Зазначені документи стали основою для розроблення ще одного міжнародного документу, що стосується освіти мігрантів-біженців на глобальному рівні – «Освіта біженців 2030: стратегія для інклюзії біженців» (англ. – *Refuge Education 2030: a Strategy for Refugee Inclusion*). Документ було прийнято УВКБ ООН у 2019 р. після кількох напружених років спільної праці зі стейкхолдерами: партнерами УВКБ, агентствами ООН, міжнародними організаціями, урядами країн, освітніми мережами, приватним сектором і громадами біженців.

Оскільки міграційні процеси у всьому світі посилюються, результатом залучення такого різноманіття стейкхолдерів до вирішення викликів і проблем, пов'язаних з міграцією населення, став обмін практичним досвідом, що і знайшло своє відображення у стратегії «Освіта біженців 2030». Таким чином, цей документ є живим, адаптованим, посиленням і масштабованим [4].

У стратегії відзначено, що її візією є інклюзія в рівноправній якійній освіті в національних системах, результатом якої є сприяння витривалості, підготовка дітей і молоді до участі в житті суспільства та є найкращим варіантом політики для мігрантів – біженців, переміщених осіб, осіб без громадянства та приймаючих їх громад.

В контексті реалізації ЦСР, місія цієї стратегії полягає в тому, щоб сприяти створенню належних умов, партнерства, співпраці і підходів, які забезпечували б у приймаючих їх спільнотах всіх біженців, шукачів притулку, осіб без громадянства та інших мігрантів доступом до рівноправної і справедливої якісної освіти, що дозволила б їм вчитися, процвітати та розвивати свій потенціал, будувати індивідуальну та колективну стійкість, сприяти мирному співіснуванню та громадянському суспільству [4].

Очікується, що до 2030 р. країни зможуть відзвітувати за певними показниками, що вже ними виконано на рівні дошкільної, початкової та середньої школи у громадах, що приймають мігрантів. У показниках буде

розмежовано стать і вік мігрантів, до прикладу дівчата та молоді жінки; діти і молоді люди з інвалідністю. Такий підхід дозволить партнерам та УВКБ ООН простежувати тенденції в специфічному контексті населення, чия чисельність за останні роки істотно змінилася.

Щодо вищої освіти, то у стратегії передбачено до 2030 р. зарахування 15% біженців, які мають право на вступ до коледжу, закладів вищої, технічної та професійно-технічної освіти та навчання або на освітні програми, що пропонуються приймаючими країнами чи третіми країнами. Причому, вища школа має забезпечити рівноправне представництво обох статей [4].

Аналіз цього міжнародного документу дозволив виокремити три пріоритетні цілі стосовно освіти мігрантів-біженців:

- сприяти справедливому та сталому включенню в національні системи освіти таких категорій мігрантів, як біженці, шукачі притулку, особи, які повернулися, особи без громадянства та внутрішньо переміщені особи;

- створювати безпечне, сприятливе середовище, яке підтримує навчання для всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їх правового статусу, статі чи інвалідності;

- дати можливість учням використовувати свою освіту для сталого майбутнього.

У тексті цього документу повністю описано цілі, а також шляхи їх досягнення через стратегічні підходи партнерства, спільне навчання, розвиток потенціалу, інновації, докази та показники розвитку. Вони призначені для стейкхолдерів і можуть слугувати орієнтирами для їх практичних дій.

4.6. Глобальний договір про біженців 2018

Питання освіти мігрантів також частково висвітлено ще в одному міжнародному документі – Глобальному договорі про біженців 2018 року (англ. – 2018 Global Compact on Refugees). У пп. 68-69 зазначено, що питання

підвищення якості та інклюзивності національних систем освіти для полегшення доступу до початкової, середньої та вищої освіти біженцям на рівні з дітьми, підлітками і молоддю приймаючих громад, а також ресурси для цього мають бути законодавчо урегульовані національними законами. Важливо, залучати більше прямої фінансової підтримки та докладати додаткові зусилля, щоб мінімізувати час, який діти мігрантів проводять поза освітою. Рекомендовано, щоб діти мігрантів максимум через три місяці після прибуття в приймаючу їх країну почали навчатися [8].

Необхідно відзначити, що у документі також визначено види додаткової підтримки. До прикладу, для розширення технічної чи професійно-технічної підготовки мігрантів; для додаткової підготовки педагогічного персоналу для роботи з мігрантами-біженцями; для задоволення конкретних освітніх потреб біженців, у тому числі через «безпечні школи» та інноваційні методи, такі як онлайн освіта; для подолання перешкод для зарахування та відвідування освітніх закладів мігрантами, у тому числі через гнучкі сертифіковані програми навчання, особливо для дівчат і молодих жінок, а також осіб з обмеженими можливостями чи психо-соціальними травмами [8].

Викладене вище уможливило систематизацію міжнародних документів, в яких висвітлюється питання освіти мігрантів та окреслено завдання з її забезпечення (таблиця 1).

Таблиця 1 - Аналіз міжнародних документів з освіти і навчання мігрантів

№ з/п	Назва документу українською мовою	Назва документу англійською мовою	Дата прийняття	Розробник	Основна теза
1.	Стратегія освіти 2012-2016	Education Strategy 2012-2016	1 січня 2012 р.	УВКБ ООН	Надання освіти для біженців не як периферійної окремої послуги, а як основного компонента діяльності УВКБ ООН із захисту мігрантів
2.	Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року	Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development	25 вересня 2015 р.	Генеральна Асамблея ООН, у партнерстві з УВКБ ООН, іншими агентствами ООН, Світовим банком	Глобальна ціль сталого розвитку 4: забезпечення всеохоплюючої та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж життя для всіх
3.	Інчхонська декларація	Incheon Declaration	19-22 травня 2015 р.	ЮНЕСКО	Політичний документ про зобов'язання щодо ЦСР 4, зокрема розвивати більш інклюзивні, чутливі та стійкі системи освіти для задоволення потреб дітей, молоді і дорослих у цих контекстах, у тому числі внутрішньо переміщених осіб та біженців
4.	Освіта 2030: Рамкова програма дій	Education 2030: Framework for Action	19-22 травня 2015 р.	ЮНЕСКО	Програма, що регламентує конкретні практичні дії та заходи з досягнення намічених цілей, зокрема завдання 4.5. безпосередньо торкається питання справедливості та заходів із забезпечення освіти для вразливих груп, у тому числі біженців
5.	Освіта біженців 2030: стратегія для інклюзії біженців	Refugee Education 2030: a Strategy for Refugee Inclusion	2019 р.	УВКБ ООН	Забезпечення інклюзії в риноправній якісній освіті в національних системах, результатом якої має стати сприяння витривалості, підготовка дітей і молоді до участі в житті суспільства, зокрема біженців, переміщених осіб, осіб без громадянства та приймаючих їх громад
6.	Глобальний договір про біженців 2018 року	2018 Global Compact on Refugees	2018 р.	УВКБ ООН	Питання підвищення якості та інклюзивності національних систем освіти для полегшення доступу до початкової, середньої та вищої освіти біженцям на рівні з дітьми, підлітками і молоддю приймаючих громад

Авторська розробка.

Висновки

Таким чином, вивчення міжнародних документів, в яких йдеться про освіту і навчання мігрантів засвідчило, що це питання є важливим і достатньо обґрунтованим. Міжнародні організації під егідою ООН та ЮНЕСКО у партнерстві з іншими стейкхолдерами розробили низку документів, програм, стратегій, що можуть слугувати орієнтиром для національних урядів та міністерств освіти для розроблення відповідного законодавчого забезпечення з урегулювання питань освіти і навчання мігрантів на локальному рівні.

Перспективами подальших досліджень цього питання можуть стати аналіз законодавства окремо взятої країни, привабливої для мігрантів, чи порівняльний аналіз законодавств кількох країн з метою виокремлення конструктивних ідей щодо унормування освіти і навчання мігрантів будь-якого віку, статі, правового статусу.